

De Advieslijst taalbeschouwelijke termen Nederlands: hoe kijkt het onderwijsveld er tegenaan?

Hilde Vanderheyden (Entiteit Curriculum) heeft in de vorige bijdrage de *Advieslijst taalbeschouwelijke termen Nederlands* kort voorgesteld. Haar bekommernis om het correcte gebruik ervan is groot: *“Er wordt uiteraard verwacht dat leraren de lijst gebruiken zoals hij bedoeld is: als een kader en hulpmiddel voor terminologische transparantie, en niet als een catalogus van zo veel mogelijk te behandelen begrippen en termen.”*

Zat het onderwijsveld op deze Advieslijst te wachten? Welke nut heeft hij voor diverse doelgroepen? Wordt hij effectief gebruikt zoals hij bedoeld is? VONK vroeg het aan Wilfried De Hert (pedagogisch begeleider), Tom Venstermans (lerarenopleider) en Johan De Meyer en Annika Cannaerts (leraren secundair onderwijs).

Een reactie vanuit begeleidingsperspectief

De *Advieslijst taalbeschouwelijke termen Nederlands* zien we als het resultaat van een lang verwacht zoeken naar eenvormigheid in grammaticale termen en begrippen. Allereerst zijn we tevreden dat in de titel ‘taalbeschouwelijke’ termen staat. Taalbeschouwing houdt immers steeds reflectie en uitdaging in en vraagt hiervoor een aangepaste didactiek. Vervolgens sluit het voorwoord aan bij de gangbare tendensen van de didactiek Nederlands.

Taalvaardigheid ontwikkelen is een samenspel van en een wisselwerking tussen kunnen en kennen. Bij een geslaagde combinatie, met aandacht voor de bijhorende attitude, spreken we van een competentie en kunnen we competenties aanleren.

Taalbeschouwing blijft dus ten dienste staan van taalvaardigheid en om een heel leven lang taalcompetenties te ontwikkelen, is kunnen reflecteren essentieel. In die visie vindt de lijst een plaats. Bovendien vinden we het een goede zaak dat de voorliggende termenlijst ontwikkeld werd om de kwaliteit van het taalonderwijs te optimaliseren. Kwaliteit nastreven betekent de goede dingen goed doen. Wat taalbeschouwing betreft, gaat dit over geïntegreerd, inductief en ervaringsgericht les geven. Voor leraren houdt dit in dat ze hiervoor beschikken over de nodige taalkundige en taaldidactische achtergrondkennis die in de lijst is opgenomen.

Taalvaardigheid ontwikkelen is een samenspel van en een wisselwerking tussen kunnen en kennen.

Het is vanzelfsprekend dat om de lijst zinvol te gebruiken we de inleiding grondig moeten lezen en dit heeft invloed op de wijze van hoe we termen aanbrengen. Volstaat het om te verwijzen naar de leerplannen om de juiste inhoud aan te leren? Uit ervaring weten we dat lijstjes met opsommingen snel de aandacht trekken en dat betrokkenen niet verder lezen dan de lijst lang is. Ook over de lengte kunnen we ons vragen stellen, maar dit toont juist aan dat het niet alleen om persoonlijk gebruik in de les gaat. Bepaalde termen en begrippen behoren tot de culturele geletterdheid of met andere woorden alles wat een burger moet weten om in de maatschappij te functioneren.

Naast die bedenkingen die tot misbruik zouden kunnen leiden, stellen we ons vragen bij de ordening van de domeinen. Hier stellen de auteurs dat die ordening puur praktisch is en niet vertrekt van een taalgebruikers- of taalbeschouwersperspectief en evenmin een didactische ordening weerspiegelt. Dit lijkt ons nu juist een gemiste kans. Maar omdat ze duidelijk stellen dat het enkel om een Advieslijst gaat die geen doelstellingen of inhoud met betrekking tot taalbeschouwing wil voorschrijven, aanbevelen of suggereren zijn er heel wat mogelijkheden om met de lijst 'iets' te doen, maar we moeten met de valkuilen voorzichtig omgaan.

De Advieslijst is niets meer, maar ook niets minder dan een vrijblijvende, niet-verplichte handreiking.

Kortom, we kunnen stellen dat leraren hun doelen voor de vakken in het leerplan vinden. Daarin staat duidelijk vermeld welke termen en welke begrippen ze de leerlingen moeten aanleren. De Advieslijst is niets meer, maar ook niets minder dan een vrijblijvende, niet-verplichte handreiking. De vraag is hoe we dit kunnen beklemtonen? Zeker is dat de uitgeschreven tekst bij de lijst van essentieel belang is. Misschien zou een toevoeging in de inleiding hier soelaas kunnen bieden. In een recent document over de Advieslijst talen van het VVKSO (31/08/2009) staat dan ook terecht dat we er zorg voor moeten dragen dat indien leraren de lijst gebruiken, zij dit doen met het oog op het doel waarvoor de lijst ontwikkeld werd: namelijk een kader en hulpmiddel voor terminologische transparantie en niet een catalogus van zo veel mogelijk te behandelen begrippen en termen. We vinden het aangewezen deze duiding in platforms van directies en beleidskaders heel genuanceerd over te brengen.

Het is trouwens niet te verwachten dat de lijst niet bekend zou raken. We zeiden al dat de Advieslijst een lang verwachte poging is om eenduidigheid na te streven en daar zullen heel wat personen in en buiten het onderwijs gebruik van maken. Als leraren in vakgroepen hierover vragen stellen, zijn ze met hun lespraktijk kritisch bezig en is die reflectie niet essentieel om taalbeschouwelijke lessen te geven?

Wilfried De Hert
Pedagogisch begeleider
Katholiek Onderwijs – Bisdom Antwerpen
wilfried.dehert@skynet.be

Het begrippenlabrynt

Gefronste wenkbrauwen, kermende geluiden en bliken die bol staan van verbazing. Na tien weken zinsleer en grammatica bevinden de eerstejaarsstudenten van de Bachelor voor het secundair onderwijs, optie Nederlands zich op het niveau van de A-stroom van de eerste graad van het secundair onderwijs. Of althans: dat zou zo moeten zijn.

Voor bepaalde onderdelen van het vak Nederlands hebben instromende studenten een heel goede basis. Ze zijn sterk in het inschatten van communicatieve situaties, zijn het gewend om na te denken over taalgebruik en hebben zich op dat vlak ook een heel begrippenapparaat eigen gemaakt. Het toegenomen belang van taalvaardigheid en zelfstandig leren in hun onderwijsloopbaan zijn positief zichtbaar in hun prestaties in de lerarenopleiding.

Heel anders ligt het bij de zins-, woord- en klankleer. Dat deze onderdelen de laatste veertig jaar fel teruggeschoefd werden, heeft uiteraard zijn gevolgen.¹ De inhouden en vaardigheden zijn niet meer vastgezet, wat betekent dat het merendeel van de studenten vertrekt met een uiterst beperkte competentiebasis. Het is een hele klus om deze inhouden op een aanvaardbaar niveau (lees: het niveau van een leraar Nederlands) te krijgen.

Het gebrek aan uniformiteit in terminologie in zowel de leerplannen als de methodes komt de verwarring alleen maar vergroten. In de ene school zegt men apostrof, in de andere school weglatingsteken en nog ergens anders wordt afkappingsteken gebruikt. *Superlatief* of *overtreffende trap*? *Onregelmatig werkwoord* of *sterk werkwoord*? *Naamval* of *casus*? Voor onze studenten een mijnenveld dat de complexiteit onnodig vergroot.

*In de ene school
zegt men
apostrof, in de
andere school
weglatingsteken
en nog ergens
anders wordt
afkappingsteken
gebruikt.*

De *Advieslijst taalbeschouwelijke termen Nederlands* is op dat vlak een zeer welkom hulpmiddel. De lijst is meteen als addendum beschikbaar gesteld aan onze studenten zodat ze makkelijk synoniemen van taalbeschouwelijke termen kunnen terugvinden. Handig tijdens het maken van lesvoorbereidingen, waarbij

de studenten uiteraard moeten werken met de verschillende leerplannen en diverse schoolboeken, maar vaak ook met door de school gemaakte bundeltjes voor taalbeschouwing. In dit amalgaam van materiaal komen ze een wirwar van termen en begrippen tegen met dezelfde of licht verschillende betekenissen. Daardoor loeren inhoudelijke fouten op stage om de hoek, en dat willen studenten natuurlijk zoveel mogelijk vermijden.

De overgang van basis- naar secundair onderwijs wordt door deze schijnbaar willekeurige aanpak overigens alleen maar bemoeilijkt. Ter illustratie: het deelleerplan taalbeschouwing van het VVKBaO (katholiek basisonderwijs) gebruikt de termen *voor-* en *achtervoegsel*. In de eerste graad van het secundair onderwijs ontstaat er een discrepantie: de begrippen blijven bewaard in de leerplannen van het VVKSO (katholiek secundair onderwijs) en van het OVSG (onderwijs van steden en gemeenten), maar het leerplan van het Gemeenschapsonderwijs gebruikt de termen *prefix* en *suffix*.

Studenten weten welk begrip de voorkeur krijgt en kunnen op die manier mee zorgen voor meer uniformiteit in het begrippenlandschap.

In sommige leerplannen staan zelfs termen die mij tot op heden niet duidelijk zijn. Zo vermeldt het leerplan van het Gemeenschapsonderwijs (eerste graad A-stroom) de term *samengekoppelde zin*, een term die overigens nergens voorkomt in de Advieslijst.

Kortom, de Advieslijst komt tegemoet aan een aantal problemen. Studenten hebben een duidelijk overzicht van de gebruikte termen, weten welk begrip de voorkeur krijgt en kunnen op die manier mee zorgen voor meer uniformiteit in het begrippenlandschap. Uiteraard kunnen we alleen maar hopen dat ook de auteurs van schoolboeken deze lijst zullen gebruiken en op die manier hun steentje kunnen bijdragen aan meer eenvormigheid.

Tom Venstermans
Lerarenopleider

Karel de Grote-Hogeschool Antwerpen
tom.venstermans@kdg.be

Noot

- 1 Zie ook: De Wit, D. (2009). *Het failliet van het grammaticaonderwijs*. VONK 39/1, oktober 2009, p.55-58 (rubriek Grof Geschud).

Twee leraren secundair onderwijs aan het woord

Een *Advieslijst taalbeschouwelijke termen Nederlands* lijkt ons zeer zinvol, aangezien er momenteel vaak verwarring aanwezig is bij leerlingen wanneer zij de overstap maken van de basisschool naar het secundair onderwijs. Het gebruik van een dergelijke lijst is dan ook nuttig voor alle taalleerkrachten.

Op onze school willen de leerkrachten Nederlands er alvast mee aan de slag door de aanbevolen termen te gebruiken telkens wanneer er moet verwezen worden naar de desbetreffende taalbeschouwelijke begrippen. Om ervoor te zorgen dat we binnen onze school op één lijn zitten, zal de Advieslijst tijdens de volgende vakvergadering Nederlands (begin januari) voorgesteld en besproken worden, zodat de nodige afspraken over een uniform gebruik ervan gemaakt kunnen worden.

In die zin vragen we ons zelfs af waarom de lijst momenteel louter een adviserende functie heeft. Misschien is het in de toekomst beter om er een verplichte lijst van te maken die door iedereen kan gebruikt worden; anders blijft het risico van de verwarring bestaan.

Misschien is het in de toekomst beter om er een verplichte lijst van te maken; anders blijft het risico van de verwarring bestaan.

Aangezien alles voor verbetering vatbaar is, hebben we toch ook enkele bedenkingen:

- Kunnen sommige termen niet eenvoudiger geformuleerd worden, omdat ze anders te ondoorzichtig zouden worden voor leerlingen? Bijvoorbeeld *predicatief complement* kan eventueel *bepaling van gesteldheid* genoemd blijven worden.
- Op dit ogenblik worden in de lijst de termen aangeduid die in de eindtermen van de basisschool en eerste graad secundair onderwijs voorkomen. Het lijkt ons logisch om dit ook te realiseren voor de begrippen uit de eindtermen van de tweede en derde graad. Hoe meer eenvormigheid in deze materie, hoe beter, menen wij.
- Ten slotte vragen we ons af in hoeverre deze Advieslijst echt bruikbaar is in het vreemdetalenonderwijs, wat toch één van de doelstellingen is. Een gelijkaardige lijst per vreemde taal en opgemaakt in die taal is misschien meer aangewezen, omdat elke vreemde taal zijn eigen specifieke terminologie hanteert. Het gebruik van de termen verschilt ook vaak van het Nederlands, zoals de makers van de lijst al hebben aangehaald. Indien er echter ter verduidelijking aan vergelijkende grammatica wordt gedaan tijdens de vreemdetaalles, spreekt het wel voor zich dat de Advieslijst geraadpleegd wordt.

Voor de lessen Nederlands is deze lijst in ieder geval zeer bruikbaar en logisch opgebouwd. Een algemeen gebruik ervan door leerplanmakers, leermiddelenmakers, vakdidactici en scholen zou naar onze mening nagestreefd moeten worden.

Johan De Meyer en Annika Cannaerts
Leerkrachten Nederlands/Engels
Koninklijk Atheneum Mortsel
johandemeyer1@telenet.be